

مردم سالاری دینی

فرشته نصرالهی

| مهرگان خرد |

www.ketab.ir

سرشناسه: نصراللهی، فرشته، ۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور: مردم‌سالاری دینی / فرشته نصراللهی.
مشخصات نشر: تهران: مهرگان سرد، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۵۸ ص؛ ۱۴×۵/۲۱/۱۳ م
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۷-۰۷-۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۵۲] - ۱۵۸.
موضوع: دموکراسی - جنبه‌های مذهبی - اسلام
رده بندی کنگره: BP ۱۳۹۴/۲۳۰۴ م عن /
رده بندی دیویی: ۴۸۳۲/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۶۹۱۱۰

جهانی شدن فرهنگ

| فرشته نصرالهی | ویراستار: علی اکبر نصرالهی |

| چاپ اول: ۱۳۹۴ | شمارگان: ۱۰۰۰ جلد |

| لیتوگرافی: ندا | چاپ و صحافی: نقش نی‌زار | قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان |

| شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۷-۰۵-۴ | ناشر: مهرگان خرد ۶۶۱۲۶۴۷۵ |

| Mehreganpub.com | mehreganekherad@gmail.com |

حق چاپ و انتشار برای نشر مهرگان خرد محفوظ است.

استفاده از مطالب منوط به اجازه کتبی از ناشر است.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
مفاهیم کلیدی.....	۱۴
فصل اول	
مبانی نظری.....	۱۵
دموکراسی یا مردم سالاری.....	۱۶
پیشینه تاریخی دموکراسی.....	۲۱
مؤلفه های اساسی دموکراسی.....	۲۹
انواع دموکراسی.....	۲۹
اصول دموکراسی.....	۳۱
دین و تعریف آن.....	۳۹
مردم سالاری دینی.....	۴۵
تطبیق اصول دموکراسی با مردم سالاری دینی.....	۴۹
قانون و قانونمندی در مردم سالاری دینی.....	۵۲
عدالت در مردم سالاری دینی.....	۵۳
تفاوت های مردم سالاری دینی با دموکراسی.....	۵۴

فصل دوم

- ۵۷ مردم سالاری در نهج البلاغه
- ۵۸ سیره سیاسی حضرت علی (ع)
- ۵۹ ضرورت وجود حکومت از دیدگاه امام علی (ع)
- ۶۱ نگاه مردم در اندیشه امام علی (ع)
- ۶۳ نقش مردم در حل گیری و اداره حکومت در نظر امام علی (ع)
- ۶۷ مشورت مردم
- ۷۰ مشارکت مردم در حکومت
- ۷۱ استیضاح و نظارت مردم
- ۷۲ توجه به افکار عمومی
- ۷۲ رابطه مردم با حکومت
- ۷۴ حقوق متقابل حاکم و افراد در قبال یکدیگر
- ۷۵ حقوق مردم بر زمامدار و کارگزاران
- ۷۶ مساوات و برابری افراد جامعه در برابر حکومت
- ۷۸ تطبیق مولفه های سه گانه دموکراسی در نهج البلاغه
- ۷۹ خرد ورزی
- ۸۰ قانون و قانونمندی
- ۸۲ عدالت
- ۸۳ اصول دموکراسی در نهج البلاغه

فصل سوم

- مردم سالاری دینی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۹۷
- اندیشه مردم سالاری دینی در دوران مشروطه..... ۹۸
- مردم سالاری در اندیشه امام خمینی..... ۱۰۲
- مردم سالاری در اندیشه شهید مطهری..... ۱۰۳
- مردم سالاری در اندیشه مقام معظم رهبری..... ۱۰۵
- ساختار حاکمیت در جمهوری اسلامی..... ۱۰۷
- تطبیق اصول و قواعد اساسی با قانون اساسی ایران..... ۱۰۹
- ۱- قانونگرایی..... ۱۰۹
- ۲- برابری و مساوات در برابر قانون..... ۱۱۲
- ۳- انتخابات آزادانه و عادلانه..... ۱۱۴
- ۴- مشارکت سیاسی..... ۱۱۹
- ۵- حقوق سیاسی - مدنی (آزادی‌ها)..... ۱۲۰
- ۶- احزاب سیاسی..... ۱۲۴
- ۷- جامعه مدنی..... ۱۲۱
- پذیرش مردم سالاری به مثابه روش اداره جامعه در قانون اساسی..... ۱۲۶
- نفی مردم سالاری به مثابه یک جهان بینی در قانون اساسی..... ۱۳۱
- تفاوت مفهومی گفتمان‌های مردم سالاری دینی و دموکراسی سکولار غربی..... ۱۳۴
- منابع..... ۱۴۵

مقدمه

خدا انسان را آزاد و حاکم بر سرنوشت خویش آفریده است و بشر از قدیم الایام این دغدغه را داشته است که چگونه از شر ستمگریها رهایی یابد. در یونان باستان، رای حل این معما، دموکراسی به عنوان «حکومت به وسیله مردم» یا حکومت عام، مردم به وجود آمد که نوعی دموکراسی مستقیم و با مشارکت همه شهروندان بود. در عصر جدید با توجه به گسترش اجتماعات انسانی و افزایش جمعیت، شکل چنین حکومتی امکان ندارد. علاقه نداشتن بسیاری از مردم به امور سیاسی، نبه وقت، فرصت کافی برای این امور و نیز لزوم تخصص برای اداره جامعه، موجب شده‌اند که در دوره معاصر، دموکراسی غیر مستقیم و مبتنی بر اصل نمایندگی، به عنوان شکل غالب و مطلوب مطرح شود که با الگوها و شکلهای مختلفی تا کنون ادامه یافته است.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی هم بر اساس اصل «عدم ولایت هیچ کس بر دیگری»، بر حاکمیت انسان بر سرنوشت سیاسی اجتماعی خویش تأکید شده است. (اصل ۵۶) حاکمیت خدا با تشریع قانون، از حال رسول و انزال کتب اعمال می شود و خدا امور عامه را به بشر سپرده است. از آنجا که حکومت برای اداره امور جامعه و سامان دادن امور مربوط به مردم به وجود می آید، لزوماً برای مردم و در خدمت آنهاست و باید بر اساس رضایت خواست آنان باشد. در صدر اسلام - به خصوص دوره پنج ساله امامت حضرت علی علیه السلام - چنین حکومتی تحقق یافت و حضرت، به رغم نصب الهی و مقام امامت، حکومت را با رضایت و پذیرش مردمی به دست گرفت و در

راستای خواستها و منافع عامه (رضی العامه) عمل کرد؛ هر چند به دلیل تداوم نیافتن حکومت اسلامی در شکل اصلی خود، این روند متروک ماند. در عصر جدید با گسترش دموکراسیهای غربی در جهان، دموکراسی وارد جهان اسلام و ایران شد. صرف نظر از بستر تاریخی و جغرافیایی دموکراسی، اگر آن را به عنوان حکومت مردم یا حکومتی که پشتوانه مردمی دارد و مردم در اداره امور خود صاحب نقش و اثرند، بپذیریم، مردم‌سالاری معادل لفظی آن در فارسی خواهد بود که در سایه انقلاب اسلامی و در قالب نظام جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گرفته است.

نظام جمهوری اسلام در شائلی استقرار یافت که نظامهای غربی و شرقی هر یک به نوعی مدعی دموکراسی و تحقق حاکمیت مردم بودند. امام خمینی با نفی این دو الگوی جهانی، تأسیس نظام جمهوری اسلامی، نوعی از مردم‌سالاری را بنیاد نهاد که مبنی بر دین و نشأت گرفته از متن دین است و ضمن استفاده از تجربیات جهانی، ضابطه اجرای خود را غالباً از دین و قواعد حقوقی و اخلاقی آن می‌گیرد.

دموکراسی که همانا حکومت مردم بر مردم است، به معنای بندی ذیل می‌رسیم: دموکراسی شکل و یا ظرف یک حکومت است که به مدیریت قالب بدون رنگ، می‌تواند محتواهای مختلفی براساس فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، در مناطق مختلف تاریخی-جغرافیایی بخود بگیرد؛ به عبارت دیگر، دموکراسی یا مردم‌سالاری، مبانی و اصولی دارد که هر جامعه می‌تواند با حفظ آن‌ها، محتوای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و مذهبی خاص خود را، در آن قالب درآورد.

مردم‌سالاری دینی، برداشتی نوین از اسلام است که بر جنبه‌های سیاسی

اسلام به عنوان دینی کامل و جامع پرداخته است و بر نقش مردم در امور سیاسی جامعه دینی تأکید دارد و دلالت بر مرجعیت سیاسی و اجتماعی اسلام دارد. از طرفی، تنها مدل حکومتی است که در آن، مشروعیت دینی و مشروعیت سیاسی با هم جمع شده است. در نهج البلاغه امام علی (ع)، مبانی و اصول مردم‌الاری، با محتوای دینی-الهی، طرح شده است. در این کتاب، با ظرافت و دقت بسیار بالا موارد آن اصول، تبیین و به صورت موشکافانه برای بقاء و استمرار یک حکومت خوب، به پیروان حضرتش توصیه گردیده است. اما بین دمکراسیهای غرب و حکمت مردم‌سالار دینی تفاوت‌هایی ریشه‌ای وجود دارد از قبیل انسان محور، خدا محور، هدف و غایت نداشتن یا داشتن در حکومت، محدودیت در قالب قوانین انسانی الهی و ...

به دلیل نقش برجسته مذهب و فرهنگ در پیروزی انقلاب اسلامی، بلافاصله بعد از سرنگونی حکومت پهلوی، سکوفایی انقلاب، برای نخستین بار جهت حل مسائل جدید، به مذهب نگاه عقلانی شد و از آن تفسیر نوین صورت گرفت. حاصل این نحوه برخورد با مذهب، پیدایی نوعی نظام سیاسی جدید بود که مهمترین ویژگی آن ترکیب «حاکمیت الهی» با «حاکمیت مردمی» است. این وضعیت به خوبی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران منعکس شده است. مطابق این قانون از یک سو آموزه حاکمیت الهی مورد تأیید قرار گرفته است که در ارزشهای سنتی و مذهبی، به ویژه اصل ولایت فقیه تجلی پیدا می‌کند؛ و از سوی دیگر بر آموزه حاکمیت مردمی تأکید شده است که در «نظام انتخاباتی و پارلمانی» و «نظام شوراها» و «آزادی‌های مدنی و سیاسی» تبلور می‌یابد. بدین ترتیب قانون اساسی جمهوری اسلامی، دو مفهوم از حاکمیت را در کنار

یکدیگر قرار داده است. با وجود این، رابطه این دو مفهوم در این قانون به گونه ای است که در «طول» یکدیگر قرار دارند و نه در «عرض» یکدیگر؛ حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ کس نمی تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا بر خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد. (اصل ۵۶)

همچنین در اصل اول قانون اساسی آمده است که نوع حکومت ایران «جمهوری اسلامی» است و این بدان معناست که شکل حکومت «جمهوری» و محتوای آن «اسلامی» است و در نتیجه مشروعیت آن مبتنی بر دو اصل «مکتب» و «انتخاب مردم» می باشد. به یک معنا، هدف دو اصل یاد شده، برقراری پیوند و سازش میان نهاد دین و ارزشهای سنتی (مکتب و مذهب) از یک سو و نهادها و نظامات مدرن (آداب، مردمی و مدنی و استقرار نهادهای دموکراتیک و نظام مردم سالاری) از سوی دیگر است.

احتیاج به حکومت و تشکیلات منظم یکی از نیازهای اساسی و فطری انسان است؛ نیازی که از آن با عنوان نیاز انسان به زندگی اجتماعی یاد میکنند. برخی برای جوابگویی به این نیاز، حضور حداکثری مردم را در تصمیم‌گیری و تصمیم سازی جامعه برجسته میکنند. توصیه و اقدامی از این دست منجر به سمت پذیرش مدلی رهنمون می شود که امروزه یکی از مدل‌های مرسوم و رایج در دنیای سیاست است؛ مدلی که از آن با عنوان دموکراسی مبتنی بر قرارداد اجتماعی یاد میشود و بنابراین مفهوم جدیدی به شمار می آید؛ اما با توجه به اینکه در تاریخ اسلام و دوران حکومت امام علی (ع) ما شاهد ایجاد حکومتی بودیم که نقش مردم در آن بسیار اساسی بود می توان گفت در حال حاضر با

الگوگیری از این شیوه حکومت و تلفیق آن با برخی اصول دموکراسی که در
ضدیت با اصول دین اسلام نیست یک حکومت مردم سالار دینی ایجاد کرد. به
همین دلیل بررسی مفهوم دموکراسی، شناسایی نوع حکومت حضرت علی (ع) و
قوانین مندرج در قانون اساسی ایران برای ارزیابی دموکراتیک بودن نظام
جمهوری اسلامی ایران از اهمیت برخوردار است.

www.ketab.ir